

Др Сандра Фишер-Шобот,*
Ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет у Новом Саду

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД
10.5937/zrpfno-33249

UDK: 339.5
Раd примљен: 26.07.2021.
Раd прихваћен: 31.08.2021.

ПРАВИЛА МЕЂУНАРОДНЕ ТРГОВИНСКЕ КОМОРЕ ЗА КОРИШЋЕЊЕ ТЕРМИНА У УНУТРАШЊОЈ И МЕЂУНАРОДНОЈ ТРГОВИНИ – INCOTERMS 2020

Апстракт: Употреба трговинских термина у уговорима о продаји робе, а нарочито уговорима о међународној продаји робе, доприноси убрзању пословања, али се истовремено повећава сигурност и предвидљивост. Правила Међународне трговинске коморе за коришћење термина у унутрашњој и међународној трговини – INCOTERMS 2020 се примењују од 1. јануара 2020, а имају за циљ да омогуће лакше, ефикасније и сигурније одвијање глобалне трговине.

Предмет анализе у овом раду јесте развој, значај и правна природа INCOTERMS, са посебним освртом на актуелну ревизију из 2020. године и на то како су у њој регулисане обавеза испоруке робе и прелазак ризика.

Кључне речи: уговор о међународној продаји робе, трговински термини, INCOTERMS, испорука робе, прелазак ризика.

* sfiser@pf.uns.ac.rs

1. Уводне напомене

Раст и развој глобалне привреде довели су до значајних промена у начину на који функционише међународна трговина. Наиме, услед развоја технологије и комуникација и промена у начину на који се тргује робом данас је великом броју привредних субјеката омогућен приступ тржиштима у целом свету. Роба лако стиже и до најудаљенијих тржишта, а све трансакције се реализују значајно брже него раније. Управо због наведеног ствара се и већи простор за спорове у случају када нека од питања у уговору о продаји нису регулисана на одговарајући начин.

У савременом пословању већина уговора о међународној продаји робе се закључује уз коришћење трговинских термина (Coetzee, 2013: 2 и фус. 3). Трговински термини представљају скраћенице од три слова којима се, пре свега, регулишу обавезе страна у вези са испоруком робе, преласком ризика и трошкова (упор. Herber, Czerwenka, 1991: 61). Њиховим уговарањем стране уређују неке важне аспекте уговора о међународној продаји робе, али свакако не све аспекте. Трговци их радо користе у својим уговорима будући да одражавају трговинску праксу која је настајала и развијала се у дужем временском периоду. Међутим, потенцијални проблем у њиховој примени представља различито схватање и разумевање ових термина на различитим местима.

Правила МТК за коришћење термина у унутрашњој и међународној трговини – INCOTERMS 2020 (даље: *INCOTERMS 2020*) имају за циљ да омогуће лакше, ефикасније и сигурније одвијање трговине у националним и међународним оквирима. У питању су правила која одражавају праксу у трговини и која се не односе на уговоре о продаји конкретне робе него се могу применити за сваку робу. Свако правило у *INCOTERMS 2020* јасно дефинише одговарајуће обавезе продавца и купца у вези са испоруком робе, преласком ризика, трошковима, обавезом превоза и царинења робе.

Предмет анализе у овом раду јесте развој, значај и правна природа *INCOTERMS* правила, са посебним освртом на актуелну ревизију из 2020. године и на то како су у њој регулисане обавеза испоруке робе и прелазак ризика. Из назива *INCOTERMS 2020* јасно је да могу да се користе у међународном и у унутрашњем промету. С обзиром на то да је њихов значај неупоредиво већи код уговора о међународној продаји робе, анализа која следи биће усмерена на употребу *INCOTERMS* правила у међународној трговини.

2. Настанак и развој *INCOTERMS* правила

Развој *INCOTERMS*¹ правила може да се подели у две фазе. Прва обухвата раздобље од 1920. до 1976. године и њу карактерише кодификација постојећих трговинских термина, док друга фаза почиње 1977. године и траје и данас, а одликује је стварање модерних термина (више код Oberman, 1997).

Код уговора о међународној продаји робе међународни трговински термини користе се, пре свега, да се њима дефинише метод испоруке продате робе. У међународној трговини у 19. веку најчешће су коришћена два термина – франко брод (енгл. *free on board – FOB*) и трошкови, осигурање и возарина (енгл. *cost insurance and freight – CIF*) (вид. више Oberman, 1997; Coetzee, 2010: 12).² Међутим, наведени трговински термини, иако истог назива, нису имали исто значење у различитим националним правима. Наиме тумачени су на различите начине у различитим државама, регионима или чак различитим лукама, што је доводило до неспоразума и проблема приликом извршења уговора о међународној продаји робе, као и до скуних и дуготрајних спорова (Valiotti, 2006: 6). У бројним случајевима трговци нису знали да одређени термини имају различито значење, што је негативно утицало на развој међународне трговине.

Потреба за унапређењем услова у међународној трговини и правном сигурношћу условила је предузимање корака у циљу кодификације, стандардизације и хармонизације међународних трговинских термина.

Активну улогу у стандардизацији међународних трговинских термина имала је, и има и данас, Међународна трговинска комора (даље: МТК) са седиштем у Паризу.³ Прва верзија *INCOTERMS*, као сета међународних правила за коришћење трговинских термина, објављена је 1936. године (вид. више Coetzee, 2010: 180), под називом *Међународна правила за*

1 *INCOTERMS* представља скраћеницу од „*international commercial terms*“.

2 Прве одлуке у којима се спомиње *FOB* у енглеском и немачком праву су са почетка 19. века, али се верује да је овај трговински термин коришћен у уговорима о међународној продаји робе и много раније.

3 На првом конгресу МТК одржаном у Лондону 1921. године донета је одлука да се оформи радна група за израду упоредне студије о значењу трговинских термина у различитим државама. Прво издање Трговинских термина је представљено 1928. године и састојало се од објашњења шест термина и њиховог тумачења у 13 земаља. Друго издање из 1929. године обухватило је тумачење ових термина у 35 земаља, док је треће и последње издање Трговинских термина објављено 1935. године. Основни циљ Трговинских термина био је идентификација постојећих разлика у тумачењу термина који се користе у међународној трговини. Наведене упоредне студије су представљале основ за израду *INCOTERMS 1936*.

тумачење трговинских термина (енгл. *International Rules for the Interpretation of Trade Terms*). *INCOTERMS 1936* су одобрени на конгресу МТК одржаном у Берлину 1935. године, а њихово усвајање је обележио одређени степен несагласности између земаља у погледу њихове садржине. Па су тако делегати из Велике Британије одбили да прихвате *INCOTERMS*, делегати из Аустралије су били уздржани, док су их представници Италије прихватили, али уз одређене резерве (вид. Coetzee, 2010: 180).

Потпуна ревизија је извршена 1953. године, а текст *INCOTERMS 1953* је прихватила већина делегата који су учествовали на конгресу МТК у Бечу. На тај начин су *INCOTERMS* правила добила међународни легитимитет и постала међународно прихваћена.

Ради праћења промена које се догађају у међународној трговини и прилагођавања термина условима трговине, као и стандардизације пословне праксе, МТК периодично врши измене *INCOTERMS*, тако да је до данас било укупно девет ревизија.⁴ И поред настојања МТК да се одржи континуитет, приликом ревидирања *INCOTERMS* мењан је број термина, као и њихова садржина и редослед (вид. више код DiMatteo, Jansen, Magnus, Schulze, 2016: 269). Разлог је тај што ова правила прате промене у пословној пракси, нарочито оне које се односе на развој различитих начина превоза робе и на развој информacionих технологија (вид. Coetzee, 2010: 211).

Данас је актуелна верзија *Правила МТК за коришћење термина у унутрашњој и међународној трговини – INCOTERMS 2020*,⁵ која се примењује од 1. 1. 2020. године, а карактерише је увођење нових термина, као и измене постојећих. Бројни су разлози због којих се приступило измени правила из 2010. године, а кључни је свакако већа дигитализација међународног пословања. Употреба електронских докумената и комуникације изложена је одређеним опасностима (нпр. крађа података, брисање података итд.) на које је ова последња ревизија *INCOTERMS* правила покушала да пружи адекватан одговор (Дивљак, Марјански, Фишер Шобот, 2019: 125).

3. Значај *INCOTERMS* правила

Значај *INCOTERMS* правила у савременој међународној трговини је изузетно велики. Према подацима МТК, *INCOTERMS* се користе у 90% свих уговора о међународној продаји робе, док се дневно закључи више од 200.000

4 Од 1936. године *INCOTERMS* су периодично ревидирани и то: 1953, 1967, 1976, 1980, 1990, 2000, 2010 и 2020. године.

5 Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије (ICC Serbia) је 2019. године издао двојезично издање *INCOTERMS 2020* на српском и енглеском језику.

уговора чији саставни део чини неко од ових правила (вид. Piltz, 2019: 177). Разлоге њиховог учесталог коришћења треба тражити у чињеници да се њиховим уговарањем значајно убрзава међународно пословање, али не на штету правне сигурности. Наиме, њиховом инкорпорацијом у уговор о међународној продаји робе стране избегавају потребу да преговарају и прецизно формулишу сва питања која су регулисана конкретним термином.

Уговарањем неког *INCOTERMS* правила уговорне стране мењају или конкретизују одредбе уговора о продаји робе и тако регулишу следећа питања. Прво, које обавезе имају продавац и купац код уговора о продаји, односно која страна има обавезу да организује превоз или осигурање робе, која страна треба да прибави увозне и извозне дозволе, као и другу документацију. Друго, *INCOTERMS* правила регулишу питање преласка ризика с продавца на купца за случајну пропаст или оштећење робе. У погледу преласка ризика прихваћено је опште правило да ризик за оштећење или губитак робе с продавца на купца прелази у тренутку испоруке робе (Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019: 4). Треће, свако *INCOTERMS* правило уређује и питање трошкова, односно која уговорна страна је одговорна за које трошкове (нпр. трошкови превоза робе, паковања, утовара и истовара робе, трошкови контроле робе и сл.).

4. Правна природа *INCOTERMS* правила

С обзиром на то да су *INCOTERMS* донети у оквиру међународног удружења трговаца, односно МТК као глобалне невладине организације, можемо их према доносиоцу и начину доношења сврстати у аутономно међународно трговинско право. У садржинском смислу *INCOTERMS* представљају конкретна правила која су преузета из постојеће праксе, а не апстрактна правна начела (упор. Поповић, Вукадиновић, 2010: 240; Ћирић, 2018: 177).

INCOTERMS су диспозитивна правила. Треба имати на уму да *INCOTERMS* представљају одраз широко, али не и универзално, прихваћене праксе. Уколико таква пракса не одговара потребама уговорних страна код уговора о продаји робе, оне могу да измене свако *INCOTERMS* правило и прилагоде га околностима конкретног случаја (нпр. време, место и начин преласка ризика или трошкове). Међутим, најчешће се стране опредељују да користе правила онако како су формулисана јер им то пружа већу сигурност и предвидљивост у пословању.

У доктрини у вези са питањем правне природе *INCOTERMS* не постоји јединствен став. Једна група аутора сматра да је у питању аутономни

систем правних правила и обичаја, који би требало да се примени чак и када стране у уговору нису изричито упутиле на њих (тако Coetzee, 2010: 283; вид. више код Bamberger, Roth, 2003: 2784; Krüger, Westermann, 2004: 2208, Herber et al. 1991: 61; Valiotti, 2004: 7). Другим речима, судови би могли да одлуче о њиховој примени чак и када нису уговорени. Наведено би могло да произлази из чл. 9 Конвенције УН о уговорима о међународној продаји робе из 1980. године⁶ (даље: Бечка конвенција, БК). У теорији се наводи да, иако БК изричито не упућује на коришћење трговинских термина, управо чл. 9 БК указује на то да Бечка конвенција прихвата широку употребу трговинских термина и прихвата њихов значај тако што им даје примат у односу на БК (Valiotti, 2004: 6).

Према чл. 9(1) БК стране су везане обичајима са којима су се сложиле, као и праксом успостављеном међу њима. Сматрамо да је неспорно да су продавац и купац који имају дугогодишњу сарадњу и који су успоставили праксу коришћења одређеног *INCOTERMS* правила везани таквом праксом, чак и ако то нису изричито уговорили. Осим успостављене праксе, стране су везане и обичајима са којима су се сложиле. Према томе, уколико се уговори примена неког *INCOTERMS* правила, јасно је да ће доћи до његове примене.

Коначно, ако се прихвати став да су *INCOTERMS* правила обичаји, у складу са објективном теоријом примене обичаја, они би се примењивали и када нису уговорени, односно имали би предност у односу на диспозитивне норме. Сходно томе, до њихове примене би могло да дође и прећутно у складу са чл. 9(2) БК уколико се кумулативно испуне три услова – да је у питању обичај који је странама био познат или морао бити познат, да је широко познат у међународној трговини и да га редовно поштују уговорне стране у уговорима исте врсте у односној струци. Присталице овог става истичу да би наведено могло да важи нарочито у вези са терминима *FOB* и *CIF*, којима се као традиционалним правилима може признати статус трговинских обичаја, јер представљају праксу која се примењује у дугом временском периоду (Ћирић, 2018: 179; упор. DiMatteo et al. 2016: 269).

Друго већинско, и по нашем мишљењу исправно, схватање полази од тога да иако је примена *INCOTERMS* уобичајена, они по својој правној природи нису обичаји (Schwenzer, 2016: 195; исто тако Bridge, 2004: 256; DiMatteo et al. 2016: 269). У прилог наведеног става говори и чињеница да *INCOTERMS* не садрже правна правила, него правила за коришћење одређених

6 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација у уговорима о међународној продаји робе. *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*. Бр. 10-1/84 од 31. 12. 1984. (даље у фуснотама: БК).

трговинских термина (упор. Brunner, 2004: 164; Herber et al. 1991: 61). Следствено томе, да би се применили *INCOTERMS* треба да буду изричито и прецизно уговорени (тако Brunner, 2004: 91 и 164; DiMatteo et al. 2016, 269; упор. Valioti, 2004: 7; Поповић et al. 2010: 240; Honsell, 2010: 69; Buydaert, 2014).

Из формулације у Уводу у *INCOTERMS 2020* „ако странке желе да се правила *INCOTERMS 2020* примењују на њихов уговор, најбезбеднији начин да се ово обезбеди јесте да се таква намера искаже јасно у њиховом уговору...“ закључујемо да је став и МТК да ова правила треба да буду уговорена (вид. Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019: 3). Уговарање може да се изврши уношењем целог текста конкретног правила или, што је у пракси чешћи случај, упућивањем на конкретни трговински термин (уговарањем скраћенице од 3 слова). Уз назив термина потребно је навести и годину ревизије. Уколико, међутим, није наведена година ревизије примениће се ревизија која је била на снази у време закључења уговора о продаји (Brunner, 2004: 164; Поповић et al. 2010: 240). Коначно, у случају када стране нису уговориле примену *INCOTERMS*, судови могу да их користе као критеријуме за тумачење уговора и утврђивање воље уговорних страна (тако Brunner, 2004: 91; Schmidt, 2004: 387; Enderlein, Maskow, Stargardt, 1985: 55; Ћирић, 2018: 178). Дакле, уколико примена неког *INCOTERMS* правила није уговорена, судови могу да их користе само ради тумачења и утврђивања воље страна. У прилог овом другом ставу говори и то што *INCOTERMS* правила не замењују уговор о продаји, а за њихову потпуну функционалност је неопходна примена меродавног права за уговор о продаји (вид. више код Ћирић, 2018: 178; упор. Coetzee, 2010: 21).

Питање правне природе *INCOTERMS* има велики, не само теоријски него и практични значај, јер непосредно утиче на природу и домаћај њихове примене (Valioti, 2004: 7). У пракси се релативно често поставља питање да ли је уговарање термина *FOB* или *CIF* без изричитог позивања на *INCOTERMS* довољно да се примене правила МТК и на који начин би у том случају требало одредити вољу уговорних страна. Другим речима, да ли уговарање ових термина значи и да су стране желеле примену *INCOTERMS* правила с обзиром на то да осим *INCOTERMS* правила постоје и трговински термини истог назива а различитог значења који се користе у различитим земљама или регионима. Одговор на наведено питање зависи од тога како се одреди правна природа *INCOTERMS* правила. С обзиром на то да су ставови у вези са правном природом ових правила подељени, ни одговор на наведено питање у теорији права међународне продаје није јединствен.

Према нашем мишљењу исправан је став групе аутора да се у случају изостанка изричитог позивања на *INCOTERMS* њихова примена не подразумева. Према томе, ради се о фактичком питању о ком ће суд одлучити на основу околности конкретног случаја. У прилог наведеном говори и чињеница да трговински термини који се користе у различитим земљама, локално или регионално немају увек значење као *INCOTERMS* правила па због тога не би могло да се тврди да њихова примена одговара прећутној вољи уговорних страна (вид. Schmidt, 2004: 387; Brunner, 2004: 164; упор. Krüger et al. 2004: 2208; Herber et al. 1991, 61; Ferrari, 2004: 203; Magnus, Lüsing, 2007: 6). Такође, могуће је да су стране успоставиле праксу у којој су одређени термин тумачиле на начин који се разликује од *INCOTERMS* (Schwenzer, 2016: 196).

Насупрот наведеном, у литератури постоје и афирмативни ставови који указују да када се код уговора о међународној продаји робе уговори термин који је дефинисан у *INCOTERMS* (нпр. *FOB* или *CIF*) треба сматрати да су стране желеле примену *INCOTERMS* чак и у одсуству изричитог позивања на њих (вид. Herber et al. 1991, 61; Magnus et al. 2007: 6). И у судској пракси, пре свега, амерички судови прихватају овакво резонување. Наиме, у барем два предмета судови су применили *INCOTERMS* позивајући се управо на чл. 9(2) БК.

У предмету *BP Oil International*,⁷ продавац из Сједињених Америчких Држава (даље: САД) и купац из Еквадора су уговорили клаузулу “*CFR La Libertad-Ecuador*”. Суд је у одлуци истакао да су *INCOTERMS* правила обичаји, те навео да су *INCOTERMS* правила „инкорпорисана“ у Бечку конвенцију према чл. 9(2) јер су широко познати у међународној трговини, чак и ако њихова употреба није глобална (вид. United Nations Commission on International Trade Law, 2006: 4, 5). Следствено томе, суд је применио *CFR* правило из тада важеће ревизије *INCOTERMS*.

У предмету *St. Paul Insurance Co. v. Neuromed Medical Systems*,⁸ суд је решавао спор који је настао између продавца из Немачке и купца из САД. Стране су уговориле клаузулу „*CIF New York Seaport*“. Уговорне стране су се сагласиле да је роба била у добром стању када је напустила луку отпреме, али да је била оштећена када је стигла у место опредељења. Суд је заузео став да је ризик прешао на купца по извршењу испоруке у луци отпреме у складу са

7 *BP Oil International Ltd. and BP Exploration & Oil, Inc. v. Empresa Estatal Petroleos de Ecuador et al*, United States: [U.S.] Court of Appeals, Fifth Circuit; No. 02 20166 11 June 2003, Clout case 575.

8 *St. Paul Guardian Insurance Co. & Travelers Insurance Co. v. Neuromed Medical Systems & Support, GmbH*, United States: U.S. [Federal] District Court for the Southern District of New York, No. 00 CIV. 9344(SHS), 26 March 2002, Clout case 447.

CIF правилом. У одлуци се наводи да „према чл. 9(2) БК *INCOTERMS* правила треба да буду примењена на уговор упркос томе што у уговору не постоји изричито позивање на *INCOTERMS*“ (нав. према Schmidt, 2004: 387 и фус. 79).

Као што видимо, постоје ставови у судској пракси да уговарање трговинског термина код уговора о међународној продаји робе, за који меродавно материјално право представља Бечка конвенција, одговара прећутној вољи страна да се на њихов уговор примени *INCOTERMS* правило. Сматрамо да се став изнет у наведеним одлукама не може успешно бранити из следећих разлога. Прво, наведене одлуке не узимају довољно у обзир чињеницу да скраћенице *FOB* и *CIF* немају увек значење као и *INCOTERMS* правило истог назива (Ferrari, 2004: 203). Наиме, *INCOTERMS* представља сет правила за који постоји међународни консензус да представљају широко прихваћену праксу у различитим земљама и областима трговине у одређеном тренутку (вид. Coetzee, 2010: 211). Међутим, и поред њихове широке распрострањености, не значи да се примењују свуда и увек на исти начин. Друго, за прећутну примену обичаја према чл. 9(2) БК потребно је, као што смо навели, да се кумулативно испуне три услова. Спорно би могло да буде да ли је испуњен трећи кумулативни услов из чл. 9(2) БК. Наиме, *INCOTERMS* не представљају обичаје које редовно поштују уговорне стране у уговорима исте врсте у односној струци због њихових релативно честих измена (вид. Schwenzler, 2016: 196; DiMatteo et al. 2016: 269; Coetzee, 2010: 301, 302). Треба имати на уму да се у ревизијама, по правилу, мењају постојећи трговински термини са циљем њиховог прилагођавања променама у пословању, а неретко се уводе и нови термини. Треће, не може се занемарити чињеница да у БК не постоји дефиниција трговинских термина, нити било какво позивање на њих (вид. више Coetzee, 2013: 3).

5. Правила МТК за коришћење термина у међународној и унутрашњој трговини – *INCOTERMS 2020*

Као што је напред наведено, актуелна је ревизија *INCOTERMS* из 2020. године, која садржи 11 правила за коришћење термина у међународној, али и у унутрашњој трговини.⁹ У територијалном смислу *INCOTERMS* правила су првенствено намењена за уговоре о међународној продаји робе, односно уговоре код којих роба прелази државну границу. Међутим, из наслова је јасно да могу да се користе и у унутрашњем промету. Уколико се користе код уговора у унутрашњем промету неће се применити обавезе

⁹ Коришћење *INCOTERMS* правила и у међународној и у унутрашњој трговини је изричито предвиђено у ревизији из 2010, као и у актуелној ревизији.

које су својствене пословима са елементом иностраности (нпр. правила о извозном/увозном царинењу робе).

Правилно уговарање термина који је регулисан у *INCOTERMS 2020* подразумева да конкретни термин увек има два дела: име термина (нпр. *EXW*, *FCA* или *CPT*) и именовано (означено) место или луку. У зависности од изабраног термина, означавањем географског места идентификује се место или лука у којој се сматра да је продавац испоручио робу купцу (место испоруке) или место или лука до ког продавац треба да организује превоз (место одређења). Тако, на пример, уколико је уговорен термин *франко фабрика Нови Сад INCOTERMS 2020 (EXW Novi Sad INCOTERMS 2020)* „Нови Сад“ представља место испоруке, па продавац извршава обавезу испоруке када робу купцу стави на располагање у именованом месту. Ако је, међутим, уговорено правило *испоручено са плаћеним дажбинама Нови Сад INCOTERMS 2020 (DDP Novi Sad INCOTERMS 2020)*, „Нови Сад“ представља место одређишта, односно одређења.

У тексту који следи укратко ће бити приказан и анализиран садржај и карактеристике *INCOTERMS 2020*, са нарочитим освртом на то како су регулисани обавеза испоруке робе и прелазак ризика са продавца на купца за случајну пропаст или оштећење робе.

5.1. Садржај и карактеристике *INCOTERMS 2020*

У издању *INCOTERMS 2020* садржан је проширен увод и напомене са објашњењима да би се корисницима ових правила омогућило што једноставније и лакше коришћење (вид. више Piltz, 2020: 178; Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019: 1–17).¹⁰

Иако *INCOTERMS* не регулишу односе из уговора о превозу робе, уговарањем појединих клаузула одређује се врста превоза (Поповић et al. 2010: 240; упор. Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019: 9). *INCOTERMS 2020* садрже 11 термина, који су груписани управо према томе да ли је њихово уговарање могуће код свих врста транспорта или се примењују код поморског и транспорта унутрашњим воденим путевима.¹¹

Сходно наведеном, свих 11 термина могу да се поделе у две групе. Прву чини 7 термина за сваки вид или видове превоза и то: франко фабрика

¹⁰ У издању *INCOTERMS 2020* постоји посебан део под називом „Увод у *INCOTERMS 2020*“ у којем су разјашњени најзначајнији појмови који се користе у публикацији и представљени су кључни принципи на којима се ова ревизија заснива.

¹¹ Подела *INCOTERMS* правила према врсти транспорта први пут је коришћена у ревизији из 2010. године.

(енгл. *ex works – EXW*), франко превозник (енгл. *free carrier – FCA*), возарина плаћена до (енгл. *carriage paid to – CPT*), возарина и осигурање плаћени до (енгл. *carriage and insurance paid to – CIP*), испоручено у месту (енгл. *delivered at place – DAP*), испоручено у месту истоварено (енгл. *delivered at place unloaded – DPU*) и испоручено са плаћеним дажбинама (енгл. *delivered duty paid – DDP*). Термини који припадају овој групи користе се када место у којем продавац предаје робу превозиоцу или му је ставља на располагање, односно када место у којем продавац предаје робу купцу или му је ставља на располагање нису на броду или не представљају место уз бок брода (упор. Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019: 10). Ови термини се примењују код оних врста превоза које не представљају поморски превоз или превоз унутрашњим воденим путевима и код мултимодалног превоза.

Другу групу чине термини који су намењени за поморски транспорт и транспорт унутрашњим пловним путевима, односно примењују се када су и место испоруке и место до кога се роба превози купцу луке. Термини за поморски транспорт и транспорт унутрашњим пловним путевима (тзв. „поморска“ *INCOTERMS* правила) обухватају 4 термина и то: франко уз бок брода (енгл. *free alongside ship – FAS*), франко брод, трошкови и возарина, трошкови осигурање и возарина (енгл. *free on board – FOB*), трошкови и возарина (енгл. *cost and freight – CFR*) и трошкови, осигурање и возарина (енгл. *cost, insurance and freight – CIF*). „Поморска“ *INCOTERMS* правила се користе када продавац предаје робу превозиоцу на броду или уз бок брода у поморској или речној луци.

INCOTERMS 2020, као и претходна ревизија из 2010. године, прво представљају термине који могу да се користе код свих видова транспорта, а потом наводе 4 „поморска“ термина. На овај начин МТК настоји да промовише употребу општих термина пошто се показало да трговци у пракси уговарају „поморске“ трговинске термине у и случајевима када се роба не превози воденим путевима (вид. више Buydaert, 2014).

Као и до сада, *INCOTERMS 2020* не познају симболичку предају него само физичку предају ствари. Такође, њима није регулисано питање преноса својине, нити последица које настају због повреде уговора.

Актуелна ревизија признаје веродостојност електронске фактуре и веродостојност електронског преноса података (енгл. *electronic data interchange – EDI*).¹² *INCOTERMS 2020* уважавају коришћење информационах технологија у савременом пословању и изричито предвиђају да сваки документ који треба да обезбеди продавац или купац може бити на папиру

12 Први пут су електронски документи признати у ревизији *INCOTERMS 1990*.

или у електронском облику.¹³ У верзији *INCOTERMS 2010* постојало је нешто другачије правило које је предвиђало да за сваки документ који се наводи у А1-А10, односно Б1-Б10 може да буде еквивалентан електронски запис или процедура уколико је усаглашено између страна или ако је уобичајено.¹⁴ Променом формулације изричито су изједначени документи на папиру и у електронском облику. Осим тога, ново правило се односи на сваки документ који треба да обезбеди продавац и купац, а не само на документе који се наводе у чл. А1-А10, односно Б1-Б10. Из наведеног је јасно да правило у актуелној ревизији представља основ за додатну афирмацију коришћења докумената у електронском облику у међународној и унутрашњој трговини.

Продавац према свим терминима има обавезу да обезбеди амбалажу робе, што је регулисано у члану А8. Код свих термина предвиђено је да продавац мора да пакује робу о свом трошку, осим ако није уобичајено за конкретну продају да се одређена врста робе транспортује непакована. Притом, продавац мора да пакује и обележи робу на начин који је примерен за њен транспорт, уколико се стране не договоре о неким конкретним захтевима за паковање или обележавање.¹⁵

5.2. Питања која *INCOTERMS 2020* не регулишу

Привредни субјекти који намеравају да користе *INCOTERMS* правила треба да имају на уму да уговарање неког од трговинских термина из *INCOTERMS 2020*, као и из ранијих ревизија, није замена за уговор о продаји. Наиме, функционалност ових правила је тесно повезана са одредбама уговора и одредбама меродавног права којима су регулисане обавезе продавца и купца код уговора о продаји (вид. више Ћирић, 2018: 178).

У Уводу у *INCOTERMS 2020* изричито се наводи да се ова правила не баве следећим питањима: да ли постоји уговор о продаји; спецификацијама продате робе, временом, местом, начином или валутом плаћања цене; правним лековима који се могу тражити због повреде уговора о продаји; већином последица кашњења и другим одступањима од извршења уговорних обавеза; дејством санкција; увођењем царина; извозним или увозним забранама; вишом силом или непогодама; правима интелектуалне својине; или методом, месном надлежношћу или законом за решавање спорова у случају таквих кршења (Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019: 2).

13 Вид. чл. А1/Б1 *INCOTERMS 2020*.

14 Вид. чл. А1/Б1 *INCOTERMS 2010*.

15 Вид. чл. А8 код свих правила.

5.3. Структура *INCOTERMS 2020*

Свако *INCOTERMS* правило се састоји од 10 чланова, при чему „А“ представља обавезе продавца, а „Б“ обавезе купца. Обавезе продавца и купца су приказане као „слика у огледалу“. Наведених 10 чланова је означено бројевима. Обавезе продавца су груписане на следећи начин: А1 Опште обавезе, А2 Испорука, А3 Прелаз ризика, А4 Превоз, А5 Осигурање, А6 Документ о испоруци/транспорту, А7 Извозно/увозно царинење робе, А8 Контрола/паковање/обележавање, А9 Расподела трошкова и А10 Обавештења. Обавезе купца су распоређене тако да одговарају обавезама продавца и то: Б1 Опште обавезе, Б2 Преузимање испоруке, Б3 Прелаз ризика, Б4 Превоз, Б5 Осигурање, Б6 Доказ о испоруци, Б7 Извозно/увозно царинење робе, Б8 Контрола/паковање/обележавање, Б9 Расподела трошкова и Б10 Обавештења.

У односу на претходну ревизију из 2010. године чланови су другачије распоређени. Као што смо видели, чл. А1/Б1 регулише опште обавезе уговорних страна, док чл. А2 регулише испоруку, а Б2 преузимање испоруке, А3/Б3 прелазак ризика.¹⁶ На тај начин су регулисање испоруке и прелазак ризика померени на видљивије место (Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019: 11). Ово је учињено из практичних разлога, али и да се нагласи значај обавезе испоруке и са њом повезаног преласка ризика код уговора о међународној продаји робе. Треба имати у виду да се у суштини клаузуле разликују према томе како су у А2/Б2 формулисана различита правила у вези са местом испоруке и местом преузимања испоруке, а она даље утичу на прелазак ризика (А3/Б3) и правила која се односе на превоз (А4/Б4). Управо ова правила треба да представљају примарни критеријум за избор конкретног термина, док су сва каснија правила само одраз тога на који начин се врши испорука (упор. Piltz, 2020: 178).

У *INCOTERMS 2020* свих 11 правила за коришћење термина представљено је у традиционалном формату, односно наводи се конкретно правило и образлаже се. Значајну новину представља „хоризонтални“ формат у којем се образлаже 10 чланова у оквиру сваког *INCOTERMS* правила под сваким од заглавља прво за продавца, а потом за купца (вид. Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019: 12). То значи да је чл. А1 „опште обавезе“ приказан како изгледа у свих 11 правила. На овај начин је привредним субјектима омогућено да упореде конкретна правила и да идентификују разлике између њих, те да изаберу термин који је за њихов

16 Раније су испорука и преузимање испоруке били регулисани у чл. А4/Б4.

уговор најцелисходнији (нпр. лако могу да утврде које место се сматра местом испоруке код *FOB* и *DDP*).

5.4. Време, место и начин испоруке према *INCOTERMS 2020*

Једанаест термина садржаних у *INCOTERMS 2020* могу да се разврстају у четири традиционалне групе и то: Е (полазак; енгл. *departure*), Ф (главни превоз неплаћен; енгл. *main carriage unpaid*), Ц (главни превоз плаћен; енгл. *main carriage paid*), Д (приспеће; енгл. *arrival*), тако да обавезе продавца постепено расту, а обавезе купца се смањују.¹⁷ Наведена систематизација је постојала у *INCOTERMS 2000* и ранијим ревизијама, док су, као што смо већ видели, у актуелној верзији термини груписани према врсти транспорта за коју се уговарају. У сваком случају, она је значајна због одређивања тзв. „тачака испоруке“.

INCOTERMS 2020, као и раније ревизије и чл. 31 БК, у погледу начина испоруке разликују испоруку предајом робе и испоруку стављањем робе на располагање купцу на одређеном месту. Не постоји трговински термин који би предвиђао да продавац има обавезу да преда робу купцу. Уговарањем термина из група Е и Ф место испоруке је пре главног транспорта. Термини из групе Д подразумевају да је место испоруке после главног транспорта (упор. Piltz, 2020: 179), а оно је истовремено и место у којем купац треба да преузме испоруку. Код термина из групе Ц разликује се место испоруке које је пре главног превоза од места у којем купац треба да преузме робу. Нпр. код *CFR* продавац испоруку извршава укрцајем робе на брод или ако обезбеди да буде тако испоручена, док купац робу преузима у именованој луци одредишта.¹⁸

Као и до сада, последња верзија *INCOTERMS* не регулише време испоруке, него је у том смислу релевантан споразум уговорних страна, односно правила предвиђају да продавац мора да испоручи робу уговореног датума или унутар уговореног рока. Уговарањем термина из групе Ф купац може бити овлашћен да одреди конкретан датум испоруке. Код осталих термина, произлази да се време испоруке одређује на основу уговора или меродавног права, а не на основу *INCOTERMS*. Уколико је меродавно право БК, време испоруке се одређује према чл. 33 БК.

17 Класификација је од значаја за разумевање тачке испоруке.

18 Вид. чл. А2/Б2 *CFR INCOTERMS 2020*.

5.5. Прелазак ризика према INCOTERMS 2020

INCOTERMS 2020 регулишу само „ризик плаћања цене“ (о појму „ризика плаћања цене“ вид. више код Coetzee, 2010: 30; Oberman, 2017). То значи да је одређено само питање да ли ће купац имати обавезу да плати цену, односно да ли ће продавац имати право да захтева плаћање цене уколико се догоди случајни губитак или оштећење робе.¹⁹ Према концепту „ризика плаћања цене“ увек постоји одређени тренутак после којег купац има обавезу да плати цену, чак и ако уопште не прими уговорену робу.

У вези са обавезом испоруке, правила из групе Е и Д налазе се на крајњим тачкама, једно од другог у смислу тачке испоруке (вид. Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019: 4; упор. DiMatteo et al. 2016: 270). То значи да код правила *франко фабрика* продавац испоруку извршава стављањем робе на располагање купцу у договореном месту, без обзира на то које је место опредељења. Код овог правила ризик на купца прелази и пре него што је започео превоз робе. Насупрот томе, уговарањем правила из групе Д, продавац испоруку извршава у месту опредељења и, сходно томе, ризик на купца прелази много касније.

Уговарање правила из групе Ф и Ц подразумева да је у питању уговор о продаји са отпремом, односно да продавац треба да укрца робу на брод у луци укрцаја (*CFR, CIF, FOB*), да преда робу превозиоцу (*CPT, CIP*) или да утовари робу на превозно средство које обезбеђује купац или да робу стави на располагање превозиоцу којег је ангажовао купац (*FCA*) (упор. Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019: 5). Основна разлика између правила која припадају групи Ф и Ц је у томе која уговорна страна организује превоз робе до места опредељења. Код правила из групе Ф купац је тај који организује превоз робе, док је код уговарања правила из групе Ц обавеза организовања превоза обавеза продавца.

Може се уочити да код правила *франко фабрика* и правила из група Ф и Ц ризик прелази на купца независно од тога да ли ће роба заиста и приспети у одредиште и да ли ће приспети у добром стању, док код правила из групе Д продавац извршава обавезу само уколико роба заиста и стигне купцу (Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019: 5).

Прелаз ризика је у *INCOTERMS 2020* регулисан у чл. А3/Б3, а два важна питања су време и место преласка ризика.

¹⁹ Вид. чл. 66 БК, одељак „А3 Прелаз ризика/Б3 Прелаз ризика“ код сваког *INCOTERMS* правила.

У погледу времена преласка ризика основно правило је да продавац сноси све ризике од губитка или оштећења на роби до тренутка када је роба испоручена, а купац сноси ризик од тренутка када је испорука извршена.²⁰ Према томе, *INCOTERMS* одређују тачан тренутак за време физичког кретања робе у коме ризик за случајну пропаст или оштећење робе прелази са продавца на купца (Coetzee, 2010: 188).

Основно правило је да ризик на купца прелази у тренутку испоруке. Међутим, код неких правила предвиђено је да, ако је у питању роба која је јасно идентификована као роба из уговора, на купца прелази ризик и ако роба није испоручена. Наиме, ако је уговорен неки од термина из групе Ф, ризик прелази на купца уколико не предузме радње које су потребне да би продавац могао да изврши испоруку.²¹ Уколико је купац тај који је овлашћен да одреди тачно време испоруке („испорука на позив купца“), па пропусти да обавести продавца о времену испоруке, он сноси све ризике од губитка и оштећења на роби од договореног датума или од истека уговореног рока за испоруку.²² Код термина из групе Д, ризик на купца прелази у тренутку испоруке. Међутим, ако купац не испуни своје обавезе у вези са извозним/увозним царинењем робе, он сноси све ризике који резултирају из губитка или оштећења на роби. Такође, уколико купац пропусти да достави најаву, у складу са Б10 сноси све ризике губитка или оштећења на роби од договореног датума или истека уговореног рока за испоруку.²³ Ризик у оба наведена случаја прелази на купца уколико је роба јасно идентификована као роба из уговора.

Место у којем ризик за случајну пропаст или оштећење робе прелази на купца јесте место или лука испоруке и оно се одређује у члану А2. С обзиром на то да у месту испоруке продавац мора да испоручи робу у складу са уговором о продаји, купац не може да наплати од продавца губитак или оштећење на роби које настане после проласка те тачке (вид. Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије, 2019:

20 Вид. чл. А3/Б3 код свих правила *INCOTERMS 2020*.

21 Према чл. Б3 *FOB*: Уколико: а) купац пропусти да достави најаву у складу са Б10; б) или брод који је именован купац пропусти да пристигне на време како би омогућио продавцу да испоштује правило А2, пропусти да преузме робу или престане да преузима робу пре времена најављеног у складу са Б10; онда купац сноси све ризике од губитка или оштећења на роби: 1) од уговореног датума, од датума који одабере купац по правилу Б10 или, ако такав датум није саопштен до истека уговореног рока за испоруку, под условом да је та роба јасно идентификована као роба из уговора.

22 Вид. нпр. чл. Б3 *FCA* и *FOB*.

23 Вид. чл. Б3 *DAP*, *DPU* и *DDP*.

4). Код тзв. „поморских“ *INCOTERMS* правила ризик за случајну пропаст или оштећење робе прелази на купца у луци отпреме.

6. Закључна разматрања

INCOTERMS 2020 представљају девету ревизију правила МТК за коришћење трговинских термина. У савременом пословању и међународном промету робе њихов значај је немерљив. С једне стране, значајно олакшавају и убрзавају одвијање међународне трговине, а са друге доприносе правној сигурности и предвидљивости у међународном пословању.

Иако је њихово коришћење уобичајено, *INCOTERMS* правила не представљају међународне обичаје. Њихова примена се не претпоставља, него је потребно да буду изричито уговорени. У одсуству споразума страна судови могу да их користе као критеријуме за тумачење уговора и утврђивање воље уговорних страна.

INCOTERMS 2020 садрже правила за коришћење 11 термина у унутрашњој и међународној трговини. Трговински термини су подељени у две групе према томе да ли је њихово уговарање могуће код свих врста транспорта или се ради о правилима која се примењују код поморског и транспорта унутрашњим воденим путевима. *INCOTERMS 2020*, као ни раније ревизије, нису замена за уговор о продаји, а функционалност ових правила је уско повезана са одредбама уговора и одредбама меродавног права којима су регулисане обавезе продавца и купца код уговора о продаји.

Свако *INCOTERMS* правило се састоји од 10 чланова, при чему „А“ представља обавезе продавца, а „Б“ обавезе купца. У односу на раније верзије промењена је структура чланова, па су после општих обавеза (А1/Б1) регулисане обавеза испоруке робе и обавеза преузимања робе (А2/Б2), а потом и прелазак ризика за случајну пропаст и оштећење робе (А3/Б3). На овај начин је наглашен значај обавезе испоруке и са њом повезаног преласка ризика код уговора о међународној продаји робе. Осим тога, овако је исправно наглашено да управо правила која регулишу обавезу испоруке робе и прелазак ризика треба да представљају примарни критеријум за избор конкретног термина, док су сва каснија правила само одраз тога на који начин се врши испорука.

Литература и извори

Bamberger, H. G., Roth, H. (2003). *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch – Band 3*. München: Verlag C. H. Beck.

Bridge, M. (2004). A commentary on Articles 1-13 and 78 U Ferrari, F., Flechtner, H. Brand, R.A. (Ed.) *The Draft UNCITRAL Digest and Beyond: Cases, Analysis and Unresolved Issues in the U. N. Sales Convention*. München / Sweet & Maxwell, London: Sellier. European Law Publishers GmbH.

Brunner, C. (2004). *UN-Kaufrecht – CISG – Kommentar zum Übereinkommen der Vereinten Nationen über Verträge über den Internationalen Warenkauf von 1980 – Unter Berücksichtigung der Schnittstellen zum internen Schweizer Recht*. Bern: Stämpfli Verlag AG.

Buydaert, M. (2014). *The Passing of Risk in the International Sale of Goods A comparison between the CISG and the INCOTERMS*. Преузето 5. 7. 2021.

Valiotti, Z. (2004). „Passing of Risk in International Sale Contracts: A Comparative Examination of the Rules on Risk Under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (Vienna 1980) and INCOTERMS 2000“. *Nordic Journal of Commercial Law*. 2/2004. 2–51.

Дивљак, Д., Марјански, В., Фишер Шобот, С. (2019). *Међународно привредно право*. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду – Центар за издавачку делатност.

DiMatteo, L., Janssen, A., Magnus, U., Schulze, R. (2016) *International Sales Law – Contract, Principles & Practice*, Baden-Baden: Nomos.

Enderlein, F., Maskow, D., Stargardt, M. (1985) *Kommentar – Konvention der Vereinten Nationen über Verträge über den internationalen Warenkauf – Konvention über die Verjährung beim internationalen Warenkauf – Protokoll zur Änderung der Konvention über die Verjährung beim internationalen Warenkauf*. Berlin: Staatsverlag der Deutschen Demokratischen Republik.

Krüger, W., Westermann, H. P. (Hrsg.). (2004). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch – Band 3*. München: Verlag C. H. Beck.

Magnus, U., Lüsing, J. (2007). CISG und INCOTERMS, Leistungsverzug und Fixgeschäft, *Internationales Handelsrecht – Zeitschrift für das Recht des internationalen Warenkaufs und -vertriebs*. 1/2007. 1-12

Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије. (2019). *INCOTERMS 2020: правила МТК за коришћење термина у унутрашњој и међународној трговини*. Београд.

Национални одбор Међународне трговинске коморе Србије. (2010). *INCOTERMS 2010: правила МТК за коришћење термина у унутрашњој и међународној трговини, ступају на снагу 1. јануара 2011.* Београд.

Oberman, N. G. (1997). *Transfer of risk from seller to buyer in international commercial contracts: A comparative analysis of risk allocation under the CISG, UCC and Incoterms.* Преузето 5. 7. 2021. <http://www.law.pace.edu/cisg/thesis/Oberman.html>.

Piltz, V. (2019). „INCOTERMS 2020“. *Internationales Handelsrecht – Zeitschrift für das Recht des internationalen Warenkaufs und Warenvertriebs.* 5/2019. 177–185.

Поповић, В., Вукадиновић, Р. (2010). *Међународно пословно право – посебни део – уговори међународне трговине.* Бања Лука: Правни факултет у Бањој Луци. Крагујевац: Центар за право Европске уније у Крагујевцу.

Schmidt, K. (Hrsg.). (2004). *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch, Band 6.* München. Verlag C. H. Beck/Verlag Franz Vahlen.

Schwenzer, I. (ed.) (2016). *Schlechtriem & Schwenzer Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG).* Oxford: Oxford University Press.

United Nations Commission on International Trade Law. (2006). *Case Law on UNCITRAL Texts (CLOUT), A/CN.9/SER.C/ABSTRACTS/51.*

Ђирић А. (2018). *Међународно трговинско право – посебни део.* Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу – Центар за публикације.

Фишер Шобот, С. (2014). *Право међународне продаје.* Нови Сад: Правни факултет Универзитета у Новом Саду – Центар за издавачку делатност.

Ferrari, F. (2004). Trade usage and practices established between the parties: Article 9 U Ferrari, F., Flechtner, H., Brand, R. A. (Ed.) *The Draft UNCITRAL Digest and Beyond: Cases, Analysis and Unresolved Issues in the U.N. Sales Convention.* München / Sweet & Maxwell, London: Sellier. European Law Publishers GmbH.

Herber, R., Czerwenka, B. (1991). *Kommentar zu dem Übereinkommen der Vereinten Nationen vom 11. April 1980 über Verträge über den Internationalen Warenkauf.* München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.

Honsell, H. (Hrsg.) (2010). *Kommentar zum UN-Kaufrecht – Übereinkommen der Vereinten Nationen über Verträge über den Internationalen Warenkauf (CISG).* Berlin Heidelberg: Springer Verlag.

Coetzee, J. (2013). “The Interplay between INCOTERMS and the CISG”, *32 Journal of Law and Commerce (Pittsburgh, Pa.).* 2013. 1-21

Coetzee, J. (2010) *INCOTERMS as a form of standardisation in international sales law: an analysis of the interplay between mercantile custom and substantive sales law with specific reference to the passing of risk*, doctoral dissertation, University of Stellenbosch. Преузето 14. 7. 2021. <https://scholar.sun.ac.za/handle/10019.1/5222>

Sandra Fišer Šobot, LL.D.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Novi Sad

**ICC RULES FOR THE USE OF DOMESTIC AND
INTERNATIONAL TRADE TERMS– INCOTERMS 2020**

Summary

The use of trade terms in sales contracts, especially international sales contracts, is customary and very common since it contributes to the acceleration of business transactions, concurrently increasing their certainty and predictability. The ICC Rules for the use of domestic and international trade terms - INCOTERMS 2020 have been in effective use since 1 January 2020. Their goal is to enable the development of global trade in an easier, more effective and safer manner. In this paper, the author analyses the development, importance and legal nature of INCOTERMS, with special reference to its current 2020 revision and particular focus on the seller's obligation to deliver the goods and risk transfer from the seller to the buyer.

Keywords: *contract for the international sale of goods, trade terms, INCOTERMS, delivery of the goods, transfer of risk.*